

Іноземцев Д. Ю.
викладач вищої категорії
Великоанадольського лісового коледжу,
сmt. Графське, Україна

ІТРОДУКЦІЯ ТА ЗБЕРЕЖЕННЯ БІОРІЗНОМАНІТТЯ ХВОЙНИХ РОСЛИН В УМОВАХ ЕКОСИСТЕМИ ПОСУШЛИВОГО СТЕПУ ВЕЛИКОАНАДОЛЬСЬКОГО ЛІСУ

Південний схід України – своєрідний фізико-географічний район, що відрізняється цілим рядом особливостей, що склалися в процесі історичного розвитку і обумовлених виключно широким і активним впливом людини на природу. Тут сформувався один з найбільш розвинених промислових регіонів світу – Донецький басейн.

Значне господарське освоєння території Донбасу, інтенсивний розвиток промисловості, висока щільність населення і дуже висока його урбанізація накладають свій відбиток на природні умови регіону.

Деревні рослини в Донбасі знаходяться в специфічних природних умовах південної степової зони, які зумовлюють формування та сучасний стан рослинного покриву і обумовлюють еколого-географічне невідповідність умов зростання тут лісу. Хоча високий рівень ґрунтової родючості зональних ґрунтів (чорнозем звичайний) і великий тепловий баланс активних температур створюють передумови для успішного зростання цілого ряду деревних порід, але поєднання дій екстремальних природних і антропогенних чинників призводить до формування жорстких лісорослинних умов. Тому до складу місцевої флори входить трохи більше 100 видів деревних листяних рослин і всього два види хвойних [3, 23].

У великих індустріальних центрах значення деревних насаджень незмірно зростає. Вони стають екологічним фактором, істотно змінює стан і якість середовища. В умовах Донбасу важливо враховувати не тільки здатність рослин адаптуватися до місцевих природно-кліматичних умов, а й витримувати

загрозливий і небезпечний рівень забруднення повітря і ґрунту. Цільове використання дендрологічних ресурсів з урахуванням природних умов, наслідків техногенезу і соціально-економічного розвитку регіону представляється одним із шляхів вирішення проблеми припинення прогресуючої деградації ландшафтів та оптимізації навколишнього середовища.

Хвойні в Донбасі мають важливе значення сосна звичайна вона є однією з головних лісоутворюючих деревних порід і займає 25 % лісової площі, а ялина колюча і ялівець козацький стали невід'ємним компонентом декоративних насаджень.

Маючи високу художньою виразністю, вічнозелені хвойні рослини знаходять застосування при формуванні паркових композицій, міських захисно-декоративних насаджень, при необхідності створення центру композиції, виділення домінанти або деталі композиції, що привертає до себе увагу спостерігача.

Інтродукцією (від лат. *introduction* – введення) називають перенесення окремих видів дикорослих рослин за межі їхнього сучасного природного ареалу. Основними науково-дослідними установами, які професійно проводять роботу з інтродукції та акліматизації деревних рослин, є ботанічні сади, дендрологічні парки та інші спеціалізовані заклади [1, 24].

У лісовому та садово-парковому господарствах, захисному лісорозведенні та озелененні значну увагу приділяють інтродукованим в Україні деревним видам.

Найбільша частина деревних інтродуцентів, які використовують в умовах відкритого ґрунту в Україні, походить з Північної Америки та Східної Азії. Потенційно перспективними для інтродукції в Україну є багато представників флори Китаю та Північної Америки. В Україні випробувано більше сотні видів, інтродукованих з інших країн. Близько шістдесят з них використовують для створення лісових насаджень.

Серед рукотворних лісів України особливе місце належить Великоанадольському лісовому масиву, розташованому в смт. Графське

Волноваського району Донецької області, який одним із перших був створений на рівнинних землях степової зони. Важко переоцінити заслуги багатьох ентузіастів степового і захисного лісорозведення, проте серед піонерів цієї справи почесне місце належить видатному діячу вітчизняного лісівництва Віктору Єгоровичу фон Граффу – основоположнику степового лісорозведення.

Великоанадольський ліс – це колиска наукового степового лісорозведення, знаменита на весь світ Великоанадольська лісова дача, заснована у 1843 році відомим лісоводом В. Є. фон Граффом. Тут у середині XIX ст. були закладені перші дослідні ділянки, творилась історія створення лісу у Степу з її творчими пошуками, невдачами та досягненнями. Жили та працювали, творили та формувались такі визначні діячі лісознавства, як В. Є. фон Графф, Л. Г. Барк, Х. С. Полянський, М. Я. Дахнов, Г. М. Висоцький. Цей ліс є живим, природним пам'ятником праці та заслуг всіх цих вчених.

За час роботи в Великоанадольському степовому лісництві В. Є. фон Граффом було закладено 150 га лісу. Вченим було вивчено та інтродуковано 80 видів деревних та чагарникових рослин, які відносяться до 43 родів, 23 родин. З хвойних рослин в той час досліджували *Pinus pallasiana* D. Don, *P. Sylvestris* L. та *Juniperus virginiana* L. [4, 13].

Послідовники В. Є. фон Граффа – Л. Г. Барк, Х. С. Полянський, Ф. Ф. Тихонов та ін. продовжили спостереження за станом та розвитком інтродукованих видів, але нових видів вони не вводили. Лише М. Я. Дахнов звернув особливу увагу на можливість інтродукції нових видів хвойних порід. Пізніше, в 1926 р. він писав, що в Великоанадольському лісі можна вивчати, як ростуть різні хвойні рослини. Ялини та ялиці при масовому лісорозведенні в степу ростуть задовільно, їх можна використовувати при лісозахисні на ділянках, де ґрунт підживлюється талим снігом. Ним були введені *Abies alba* Mill., *A. nordmaniana* (Stev.) Spach., *Picea abies* (L.) Karst., *P. glauca* (Moench) Voss., *P. pungens* Engelm., *Pinus cembra* L. та ін.

По даним Т. Ф. Кіріченко та З. Г. Фельдмана, видовий склад інтродукованих хвойних рослин у Великоанадольського лісі був такий: *Abies*

concolor (Gold.) Engelm., *Larix decidua* Mill., *L. sibirica* Ledeb., *Picea abies* f. *argentea* (Beiss.) Rehd., *P. Glauca* (Moench) Voss., *P. pungens* Engelm., *Pinus banksiana* Lamb., *P. nigra* Arnold., *P. pallasiana* D. Don, *P. scopulorum* Lemm., *P. sylvestris* L., *Platyclusus orientalis* (L.) Franco, *Pseudotsuga menziesii* (Mirb.) Franco., *Juniperus communis* L., *J. virginiana* L., *Taxus baccata* L. [3, 15].

Специфічні кліматичні умови південного сходу України (жарке літо та нерівномірні осадки, які призводять до ґрунтової та атмосферної засухи, пагубна дія яких поглиблюється загазованістю та забрудненням повітря) потребують наукового підходу до проблеми введення нових видів хвойних в умовах посушливого степу Великоанадольського лісу.

Література:

1. Заячук В. Я. Дендрологія. Голонасінні: Навчальний посібник / В. Я. Заячук. – Львів: ТЗОВ Фірма «Камула», 2005. – 176 с.: іл.
2. Кондратюк Е.Н. Конспект флоры юго-востока Украины / Е. Н. Кондратюк, Р. И. Бурда, В. М. Останко. – Киев: Наук. Думка, 1985. – 271 с.
3. Крайнев Д. К. Краткий исторический очерк Велико-Анадольського леса / Д. К. Крайнев // Велико-Анадольский лес. – Харьков: Изд-во Харьков. ун-та, 1955. С. 11–22.
4. Поляков А. К. Хвойные на юго-востоке Украины / А. К. Поляков, Е. П. Сулова. – Донецк: Норд-Пресс, 2004. – 197 с.

Кондратенко А. Ф.

*викладач – методист, спеціаліст вищої категорії
Великоанадольського лісового коледжу
с.мт. Графське, Україна*

ВПЛИВ ВІЙСЬКОВИХ ДІЙ В УКРАЇНІ НА ПРИРОДНЕ СЕРЕДОВИЩЕ ТА ФІТОТЕХНОЛОГІЇ ДЛЯ ЙОГО ВІДНОВЛЕННЯ

Воєнні дії на сході України призвели до виникнення багатьох додаткових соціальних і гуманітарних проблем. Одними з найбільш нагальних проблем, які вимагають невідкладного вирішення, є проблеми стану довкілля.